

ליהוטים נפלאים פרשת משפטים

"כי תקנה עבד עברי" (כא, ב)

מדוע פתחה התורה בעבד עברי, ולא בדברים הנצרכים לאותה שעה, הרי עבד עברי זה ביובל, לעוד 50 שנה? אלא ידע הקב"ה כי כשאדם הופך להיות אדון קשה לו לשחרר את העבד, ומתי יוכל להבין זאת האדון בצורה הטובה ביותר - רק כאשר הוא הרגע השתחרר מעבדות מצרים. לכן הקב"ה פתח דווקא במצווה זו.

סיפור שהוא כמשל: מסופר שר' אליהו רבה של העיר לודז' רצה לאסוף כסף עבור אלמנה שלא היה לה להסיק את הבית בקור העז. בלית ברירה ניגש לעשיר העיר שלא היה ידוע בנדיבותו. עמד הרב בפתח הבית וסרב להיכנס, לאחר שדיבר אתו ארוכות והעשיר רועד כולו - עם חלוק הבית קופא כמעט מקור... העז הרב וביקש תרומה לאלמנה המסכנה. העשיר נאות "רק בתוך הבית" ביקש הוא.... כשנכנסו לבית שאל העשיר את הרב: "למה כבוד הרב סירב להיכנס?" לאחר שווידא כי הצ'ק נרשם, אמר לו הרב:

"בחמימות של הבית לא היית מבין מה מרגישה האלמנה, לאחר שהרגשת את הקור תרמת מיד ובשפע".

הנמשל: כך עם ישראל, כעת הוא הרגיש במצרים מהו עבד וכמה ייסורים הוא סובל תחת אדוניו, כעת זהו הזמן לדבר עימם על שחרור עבדים - עכשיו הם יודעים להתנהג עמו בכבוד.

"ורצע אדוניו את אזנו במרצע וכו'" (כא, ו)

ברש"י מביא גזירה שווה "אזנו" שהכוונה בימין, וקשה הרי בכל המצוות צריך להקדים ימין לשמאל כי הימין תמיד יותר חשוב מהשמאל (חוץ מקשירת הנעלים שמחשיבים את השמאל תחילה שנלמד מקשירת התפילין) וא"כ למה לו גזירה שווה כאן שהכוונה ימין, ויש לפרש לפי המדרש על הפסוק "ישקני מנשיקות פיהו" שבשעת מתן תורה היה הדיבור יוצא מימינו של הקב"ה לשמאלו של ישראל וא"כ כאן שרוצעים את האוזן ששמעה בהר סיני "לא תגנוב" ועברה על זה לכן תרצע ולפי מה שאמרנו שהדיבור נכנס לשמאלו של ישראל היה הסברא לומר שירצעו את און השמאל כי היא שמעה לכן צריך גזירה שווה שצריך לרצוע הימין ולא השמאל.

(חנכת התורה)

"ורצע אדוניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם"

(כא, ו)

אמר ר' יוחנן: אוזן זאת ששמעה על הר סיני "לא תגנוב" והלך וגנב תרצע. נשאלת השאלה מדוע תלה ר' יוחנן את העבירה באוזן, הרי האדם הוא החוטא והאוזן אינה אלא כלי שמיעה.

מתרץ הרב פראנק זצ"ל (רבה של ירושלים) שהן הן הדברים, האוזן היא אשר שמעה אך האדם לא שמע, הדברים לא חדרו פנימה

כדאמרי אינשי, "נכנס באוזן אחת ויצא באוזן השנייה", האדם לא קלט את הדברים בכל רמ"ח אבריו ולא שיעבד את כל גופו לקיים, ולכן הלך וגנב. ועוד הוסיף שלכן נאמר בלשון עבר "אוזן ששמעה" כי עשרת הדברים נאמרו ב"קול גדול ולא יסף" - ועל כך אומר התרגום "ולא פסק", דהיינו: הקול שנשמע בהר סיני עדיין הולך ומהדהד בעולם ואפשר לשומעו תדיר. וכל יום יהא בעיניו כחדשים. אך שי מי שאצלו השמיעה הסתיימה בסיני (לכן כתוב בלשון עבר "אוזן ששמעה") הוא אשר הולך וגונב. (הר צבי)

"ואשר לא צדה והאלוקים אנה לידו" (כא, יג)

לכאורה ראינו בפרשתנו שאדם אשר הרג בשוגג צריך לנוס לעיר מקלט, וכידוע מתחבא שם עד שיפטר מן העולם הכהן הגדול, וראינו שיש חיוב לתלות שלטים בדרך המורים לאיזה כיוון נמצאה עיר מקלט. נשאלת השאלה לעניין ביכורים שמעלים לבית המקדש לא ראינו שמצוי שחייבים לשים שלטים להודיע הדרך לבית המקדש א"כ למה גבי עיר מקלט כן חייבו חכמים לשים שלטים בדרך?

אלא התירוץ הוא כזה: כשאדם הולך עם הטנא בידו ורוצה לעלות לבית המקדש שואל הוא את האנשים היכן הוא בית המקדש? עונים לו: וכי מה הצורך שלך בבית המקדש? עונה להם להביא ביכורים באתי... יוצא פרסום בין האנשים על דברי מצווה... אבל גבי הנס לעיר מקלט אין צורך לפרסם את הנושא כ"כ לכן חייבו לשים שלטים..

"וכי יזיד איש על רעהו להרגו כערמה מעם"

מזבחי תקחנו למות" (כא, יד)

אם יזיד איש להרוג את חברו "בערמה" כי יטעון שאין לו משפט מוות כי יכול להיות שהרג איש טריפה שאינו יכול לחיות, "מעם מזבחי תקחנו למות" תביא לך ראייה מקרבנות הקרבים על המזבח, ולא חיישינן שמא טריפה היא, כיון שאזלינן בתר רוב, ורוב בהמות כשרות, כמו"כ רוב בני אדם אינם טריפות, ושפיר חייב מיתה ההרג... (מין החיד"א בשם חכמי אשכנז)

"אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה"

המכה" (כא, יט)

כי אפי' כאשר משלם נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, אין ביכולתו לשלם את ביטול התורה שגרם לניזק, לכן המזיק אינו נקי לגמרי, "אך אם יקום והתהלך בחוץ" שכאשר יתרפא הניזק יתהלך לבטלה, נמצא שלא ביטל המזיק תורתו של ניזק, אז "ונקה המכה" לגמרי... (כרם הצבי)

לעי"נ

הרה"צ פנחס בן ר' בנימין בינוש
רוזנבוים זצוק"ל - כ"ו בניסן

ליקוטים נפלאים פרשת משפטים

"עין תחת עין" (כא, כד)

בפסוק מוזכר ארבעה איברים עין ש'ן יד ר'גל, שזה ר"ת "עשיר" אדם צריך להרגיש עשיר שיש לו איברים אלו שלמים שקיבל מהקב"ה, ולא יתלונן על מה שחסר לו אלא יודה תמיד על מה שיש לו.
(רבנו אפרים)

"מדבר שקר תרחק" (כג, ז)

אם אדם היה יודע כמה גדולה כוחה של האמת לא היה מעז לשקר לעולם...
(ר' אברהם אביש מפרנקפורט)

"וביום השביעי תשבות למען ינוח שורך

וחמרך" (כג, יב)

מה משמעותו של הביטוי "למען ינוח"? שאתה עצמך תשבות באופן כזה, שבכוח השבת שלך תשפיע על סביבתך, שגם בהמתך תנוח מעצמה, כפי שמספרת הגמרא על שורו של ר' יוחנן בן תורתא, שסירב לעבוד בשבת גם אצל הגוי.
(אדמו"ר רא"מ מגור)

"ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך"

(כג, כה)

התחיל בלשון רבים וסיים בלשון יחיד. דברים שבקדושה צריך לעשותם בכלל ישראל ובשם כל ישראל, ולכן כתיב "ועבדתם", לשון רבים. אך ענייני הגשמיות, אפילו כשאוכלים יחד, הרי כל אחד אוכל לגופו. נמצא כי התורה והתפילה אפילו ביחידות היא לצורך הכלל, וענייני הגשמיות, אפילו כשנעשים ברבים, הרי הם כביחיד.

"את מספר ימיך אמלא" (כג, כו)

ידוע מאמר החכם: "הזריז ימיו כפולים"! כלומר, "זריז" מי שהוא מסודר בסדר היום ואוכל וישן בזמן, ובכל זמנו הפנוי הוא עסוק בתורה, ואין מוציא זמנו לריק, ולא מי שתמיד רץ וממהר בלי ישוב הדעת, שזה אינו נקרא זריז, שהרי אילו היה זריז לא היה צריך לרוץ אלא היה מספיק הכל ביישוב הדעת ובסדר נאות ובכך ימיו הם כפולים.
ורמז לכך תמצא שאם תמלא את ה"יום" יולד לך עוד "יום", הא כיצד?

מילוי אותיות של "יום" הוא: יו"ד ו"ו מ"ם, כלומר, יש באותיות המילוי עוד "יום" (כי ביו"ד יש ו-ד שהם גימטריא י') והיינו, אם תהיה זריז ותמלא כל יומך, תספיק כפליים לתושיה ממי שאינו זריז.

ובזה פירש בספר "נפלאות מתורתך" את הכתוב כאן: "מספר ימיך אמלא", היינו, ימיך יהיו ברוכים ותספיק כפליים בהם מהרגיל, כי מספר ימיך, מה שקצוב לך, אמלא, היינו אמלא אותיות של "יום" ויולד לך עוד יום...
(פנינים)

א לוס שבת

"אם ענה תענה אתו כי אם צעק יצעק אלי שמע

אשמע צעקתו" (כב, כב)

שאל רבי מנחם מנדל מקוצק: לשם מה כפלה התורה שלושה פעלים באיסור הונאת אלמנה ויתום: "ענה תענה" "צעק יצעק", "שמע אשמע"? אלא, שכאשר מענים את היתום והאלמנה הרי עינויים הוא כפול, כי הם נזכרים ביתמותם, ויתלו בה את כל סיבת ההתעללות שאין להם משען ומגן, לכן גם צעקתם כפולה במירותה.

אומר הקדוש ברוך הוא: "אף אני אשמע את הכפילות שבצעקתם".
(אמת מקוצק תצמח, קלא)

"כי תפגע שור אויבך או חמורו תועה השב

תשיבנו לו כי תראה חמור שונאך... עזוב תעזוב

עמו" (כג, ד-ה)

ובגמרא (פסחים קיג): שאלו איך שייך 'אויבך' ו'שונאך', והרי נצטוונו 'לא תשנא את אחיך בלבבך'. ותירצו בגמרא, שמדובר שראה בחברו דבר עבירה באופן שמותר לשנאותו ומצוה לשנאותו (עיי"ש).

ואמר המהרי"א, הרי הקב"ה מקיים את כל התורה כולה (שמו"ר ל ט), ואם כן כביכול יש לו לקיים בנו בני ישראל מצוות 'פריקה' לסייענו ולהקל מעלינו עול משא הגלות.

וא"ת שכך עלתה בידינו כי חטאנו, ומצווה לשנוא את החוטא, הרי אף על 'חמור שונאך' נצטוונו בפריקה. אלא ביאורו, כי דין נוסף נאמר ב'פריקה' והוא מה שאמרו בגמרא 'כי תראה - יכול מרחוק, תלמוד לומר כי תפגע' (והיינו מקרוב), אמור מעתה, מתי יקיים הקב"ה פריקה בבני ישראל, כשיפסיקו 'לעמוד מרחוק' שהרי מיום שחרב ביהמ"ק הפריש הקב"ה שכינה מן הארץ (ר"ה לא), מה יעשו בני ישראל - יתקרבו אליו ע"י התפילה, כמו"ש (תהלים קמה יח) 'קרוב ה' לכל קוראיו' כי ע"י הקריאה זו התפילה יהיה קרוב אלינו אז יקיים בנו הקב"ה 'עזוב תעזוב' ויפרוק מעלינו כל עול קשה.

(הגה"ק מהר"י אסאד ז"ע, דברי מהרי"א תהלים י' למה ה' תעמוד ברחוק, הובא בבאר הפרשה)

לרפואת רפאל אהליהב בן מרים

בסיוע עמותת "חינוך וסיוע באהבה"